

ULLA RASK

DOCHTER VAN DE KOUDE ZEE

DE SMARAGD EN HET ZOUT

ROMAN

Oostzee, 1606. Op een reis vol gevaar en avontuur
kiest een jonge vrouw haar eigen koers.

1

Reval, eind september 1606

‘Je zus oogt onbehoorlijk bleek, *jungfer* Blanka.’

Mevrouw Barbara Schulte keek snel even naar de jonge vrouw naast haar, terwijl ze opnieuw een stukje ganzenbraadstuk afsneed.

Blanka keek naar haar zus. Ondanks het licht van de zacht flakkerende kaarsen oogde Dorothea inderdaad een tikje bleek en afwezig, te midden van het dronken feestgedruis.

‘Natuurlijk verwacht niemand dat de dochter van een keurige Duitse familie het naar haar zin heeft op haar eigen bruiloft, maar het zou van goede manieren getuigen als ze dat niet zo duidelijk liet merken,’ vervolgde mevrouw Barbara voordat Blanka kon reageren. ‘Maar dat was te verwachten. Jullie vader heeft een grote vergissing begaan door zijn dochters zonder deugdelijke begeleiding op te laten groeien. Ik heb hem zo vaak gezegd dat hij een nieuwe echtgenote moest zien te vinden.’

Blanka nam een slokje wijn en deed haar best om haar ergernis te verbergen. Mevrouw Barbara zat aan het uiteinde van een lange bank en Blanka moest haar hals strekken om haar zus te kunnen zien. Waarom in vredesnaam was zij naast dit bazige, praatzieke vrouwmens neergezet? Het feest was sowieso al een beproeving. De enige met wie Blanka had willen praten, was Dorothea. Haar zus zat slechts een paar meter bij haar vandaan, maar was desondanks buiten haar bereik. Over de tafel heen schreeuwen was ongepast voor een jonge vrouw, en waarschijnlijk zou ze het lawaai hoe

dan ook niet kunnen overstemmen.

De woorden van mevrouw Barbara kwamen hard aan. Dorothea was de hele dag al vreemd stil. Ze had weliswaar antwoord gegeven als haar iets werd gevraagd, en ze had zich door de dienstmeiden laten aankleden, coifferen, insnoeren en decoreren. Normaal gesproken was ze opgetogen als ze mooie kleren mocht dragen, maar vandaag leek ze het nieuwe zwarte brokaten gewaad dat ze aanhad zelfs niet op te merken, hoewel de aanschaf daarvan niet vanzelfsprekend was geweest. Toen Blanka en Dorothea samen met hun vader, koopman Matthias Heinrich Berger, die dag van huis waren gegaan, leek het wel of Dorothea had geslaapwandeld. Ze had niemand aangekeken, zelfs Blanka niet.

Blanka kreeg de rillingen bij de gedachte aan een huwelijk. Het verbaasde haar niets dat haar zus zo stil was. Dorothea's leven was nu feitelijk voorbij, en misschien had Blanka dat ook een keer hardop tegen haar gezegd. Dorothea moest afscheid nemen van haar familie en haar vertrouwde omgeving en voortaan aan de zijde van een stokoude weduwnaar door het leven gaan. Ze zou haar geboortestad volgende week al voorgoed verlaten en over de Oostzee naar Lübeck varen. De bedienden waren opgetogen over haar huwelijk met de rijke koopman Karl Johann Krause, en iedereen die ze in de straten van Reval tegenkwamen, feliciteerde de vader van de bruid met de gunstige verbintenis die hij was aangegaan. Iedereen leek het erover eens te zijn dat dit huwelijk een groot geschenk was voor handelshuis Berger.

Blanka was daarentegen boos en teleurgesteld. Hun gezin was maar klein, het bestond alleen uit vader, Dorothea en haarzelf. Misschien was het onvermijdelijk dat haar zus, die algemeen als een schoonheid werd beschouwd, werd uitgehuwelijkt, maar Blanka begreep niet waarom ze helemaal naar het buitenland werd gestuurd. Voor haar was het alsof Dorothea doodging, want de kans was klein dat ze haar ooit nog zou terugzien wanneer ze aan boord van het schip ging.

Blanka vermoedde bovendien dat vader Dorothea niet om haar mening had gevraagd voordat hij het huwelijkscontract had ondertekend. Hoewel dat in veel families gebruikelijk was en Dorothea sowieso niet had kunnen weigeren, vond Blanka het onvergeeflijk dat haar vader dat niet had gedaan.

‘Dorothea is al eenentwintig, nietwaar? Een volwassene. Maar goed, de bruidegom is ook niet al te pril meer. Wist je dat ik nog maar vijftien was toen mijn vader mij voor het eerst uithuwelijkte? En aan een jonge man ook nog. Maar een dochter heeft te gehoorzamen,’ babbelde Barbara Schulte.

Uiteraard wist Blanka dat allemaal al. Mevrouw zorgde er wel voor dat iedereen in Reval tot in detail op de hoogte was van haar levensverhaal, waarin ze de nadruk legde op de gehoorzaamheid die ze haar inmiddels overleden vader had betoond, de om zijn drank- en eetlust bekendstaande Johannes Schulte. Vader zei dat mevrouw Barbara inmiddels een van de invloedrijkste mensen in de stad was, en dat ze daarom wilde dat iedereen wist hoe lang en hoe moeilijk de weg was geweest die ze had afgelegd. De gierige koopman Schulte mocht zijn energieke dochter, die bovendien zeer vruchtbaar bleek te zijn, in totaal drie keer weggeven voordat hij op kerstavond in het jaar des Heren 1601 stikte in zijn eigen braaksel, in deze zelfde feestzaal van het grote gildehuis in Reval.

Kerst werd destijds altijd langdurig en grondig gevierd. Geen van de feestgangers was nog nuchter genoeg geweest om te merken dat de heer Schulte onder de eettafel was weggezakt. Sommigen beweerden dat lichamelijke zwakte als gevolg van een slecht oogstjaar de doodsoorzaak was. Er was beduidend minder vlees, graan en bier verkrijgbaar, en alles was duur. Volgens anderen was het juist een wonder dat Johannes Schulte niet al jaren eerder het loodje had gelegd, zo vastbesloten had hij zich iedere dag weer op drank en voedsel gestort. Vraatzucht was een doodzonde, en dus

kwam het voor niemand als een verrassing dat heer Johannes een laagwaardige dood ten deel viel. Iedere andere dochter zou zich geschaamd hebben, maar weduwvrouw Barbara, de enige erfgenaam, was dankbaar voor deze wilsuiking van de Heer. Op de leeftijd van bijna veertig jaar kon ze voor het eerst van haar leven zelf beslissingen nemen over haar toekomst en vermogen.

‘Een oudere man, en een weduwnaar bovendien, is uitstekend geschikt als eerste echtgenoot. Deze bruiloft is groots, ik heb gehoord dat er zelfs genoeg bier is voor de minderbedeelden in de stad. Zo hoort het ook. Maar Dorothea zou haar dankbaarheid best mogen tonen, al was het alleen maar aan jullie vader,’ vervolgde mevrouw Barbara op een toon waarmee ze niet bepaald Blanka’s genegenheid wist te winnen.

Wanneer zou ze het aandurven om weg te sluipen en naar huis te gaan?

‘Je mag hopen en bidden dat je vader ook voor jou zo’n man aan de haak weet te slaan. Hoewel...’ Mevrouw Barbara bekeek Blanka van top tot teen. ‘... Waarschijnlijk heeft hij geen geld om zijn andere dochter eveneens uit te huwelijken. Maar als je de hoop koestert dat het huwelijk ook voor jou is weggelegd, moet je beter je best doen om vrolijk en knap te ogen. Je kunt er niets aan doen dat je zo akelig lang bent, maar eet je wel voldoende?’

Blanka kookte inwendig. Hoe kwam Barbara Schulte erbij dat ze wist hoeveel vermogen vader bezat? Waarom beeldde ze zich in dat Blanka wilde trouwen? Het leven van getrouwde vrouwen was vreselijk. Altijd anderen dienen, met gevaar voor eigen leven kinderen baren, je onderwerpen aan de willekeur van je man en zwijgen op het moment dat je juist iets te zeggen hebt. Je zou denken dat ook mevrouw Barbara wel met één of twee huwelijken minder had toegekund. Maar ooit zou mevrouw haar woorden moeten inslikken; vader had Blanka jaren geleden al beloofd dat ze

niet hoefde te trouwen. Ze hadden afgesproken - of liever gezegd, Blanka had die wens nadrukkelijk geuit - dat zij thuis zou blijven om voor vader en het handelshuis te zorgen. Mevrouw zou niet zo'n toon aanslaan als ze wist dat Blanka al jaren door haar vader werd onderwezen in het boekhouden. Dat zou hij absoluut niet hebben gedaan als haar broertjes niet op jonge leeftijd waren overleden en haar vader een vanzelfsprekende opvolger had gehad. Blanka stond er liever niet bij stil dat het heel wat overredingskracht had gekost voordat vader de hulp van zijn enthousiaste dochter had geaccepteerd.

Ze dacht zelden nog aan haar broertjes, en vader bracht hen evenmin ter sprake. Matthias was op vijfjarige leeftijd bezweken aan een koorts waarbij er kleine rode puntjes op zijn huid waren verschenen. Andreas was meteen na de geboorte overleden. Gelukkig zag men nog wel kans om hem te dopen; vaders verdriet zou nog groter zijn geweest als Andreas' ziel niet tot Gods licht was toegelaten. Zou Dorothea vrolijker zijn op haar eigen bruiloft als hun moeder en broertjes er ook bij hadden kunnen zijn? Moest ze vandaag aan hen denken?

Mevrouw Barbara verplaatste haar aandacht heel even naar iets anders en hief haar glas op naar iemand aan de tafel naast hen. Blanka hield haar blik op haar schoot gericht. Ooit zou ook deze avond voorbij zijn. Mevrouw verwachtte geen reacties van degenen met wie ze haar verhalen en wijsheden deelde, zelfs niet als ze haars gelijken waren, en dat was Blanka in geen geval. Als mevrouw sprak, werden anderen geacht te luisteren. Ze was dan ook bijzonder invloedrijk, als enige vrouw in het gilde van textielhandelaren. Een grootondernemer die de scepter zwaaide over de handelshuizen die haar drie echtgenoten en haar vader hadden nagelaten. Behalve haar drie huwelijken had ze ook zestien zwangerschappen overleefd, wat duidelijk bewees dat ze in de gunst stond van een hogere macht. Dat was althans wat

Karin Talu, de eerste dienstmeid van Bergers huishouden, had gezegd. Blanka wist dat er naar de adviezen van mevrouw werd geluisterd, maar ze hoopte van harte dat ze die zou reserveren voor degenen die om advies verlegen zaten.

Blanka bleef zich verwonderen over de keuzes die mevrouw Barbara had gemaakt. Nadat Johannes Schulte ter aarde was besteld, had ze zijn handelshuis uitgebreid en er een succes van gemaakt. Ze had de hele stad verrast door opnieuw te trouwen. Blanka begreep niet wat mevrouw Barbara ertoe gebracht had om voor de vierde keer een huwelijksverbintenis aan te gaan. Je zou denken dat ze als drievoudige weduwe en moeder van een dozijn nog levende kinderen haar huwelijkse plicht inmiddels wel had vervuld. Niemand dwong haar om nogmaals naar het altaar te lopen; ze had geen invloedrijke mannelijke verwanten en haar eigen zonen hadden de moed niet om hun moeder bevelen te geven. Barbara Schulte had een rustig leventje kunnen leiden, waarin ze niets anders hoefde te doen dan de mensen om haar heen op de huid zitten, haar rollen stof tellen en haar kinderen uithuwelijken wanneer ze de volwassen leeftijd bereikten. Maar nee. Haar huwelijk met de minstens vijftien jaar jongere, straatarme fluitspeler Rütker Sede was onderwerp van roddels en vermaak wanneer er verder niets te beleven viel in Reval. Het was een publiek geheim dat de knappe echtgenoot geen poot uitstak in het huis van de Schultes. Hij at, liggend tussen de opgeschudde kussens, gebakken varkenskarbonades en wachtte tot mevrouw Barbara weer achter de bedgordijnen verscheen. Blanka kon zich een laarbeider herinneren die met schuimende mondhoeken zei dat het maar goed was dat de jonge Rütker overdag rustte; zo had mevrouw Barbara tenminste de energie om de textielhandel in het oosten van het Zweedse rijk in haar eentje draaiende te houden. De oude man had gezegd dat het gilde van textielhandelaren Rütker eigenlijk zou moeten betalen om ervoor te zorgen dat deze voor hen zo gunstige

situatie bleef bestaan; hij had gebulderd van het lachen om zijn eigen grapje. Blanka kreeg de rillingen. De gedachte aan de kinderschare en de vier huwelijken van mevrouw Barbara schrikte haar meer af dan het idee een handelshuis te moeten leiden.

Barbara Schulte wendde zich weer tot Blanka en keek haar taxerend aan, met ogen die al ietwat vertroebeld waren door de rijnwijn.

‘Denk maar niet dat ik het niet zie. Wat je ook vindt van het toekomstige leven van je zus, het is de juiste keuze. Je vader wilde dit huwelijk, en deze verbintenis is bijzonder goed voor jullie handelshuis. Niemand van ons kiest zelf zijn lot, noch zijn stand, zijn ouders of zijn uiterlijk. Iedereen moet zelf iets van zijn leven maken, of het lot je nou geluk of armoede toebedeelt. Anders maakt het gif van verbittering alles om je heen kapot. God geeft, de mens neemt.’

Mevrouw Barbara nam een grote slok uit haar kelk. ‘Het heeft geen zin om je voor het leven te verstoppen. Het weet ieder van ons te vinden.’

Blanka had het liefst met haar ogen gerold. Waarom schonk mevrouw haar zo veel aandacht? Waarom had ze het steeds over het lot? Misschien deed ze dat met iedereen, maar dat was een schrale troost.

Blanka hield haar blik omlaag gericht om mevrouw niet nog meer aan te moedigen. Een mens moet zich overgeven aan alles wat het leven in petto heeft? Waarschijnlijk kon mevrouw Barbara ook moeilijk iets anders verkondigen. Wat Blanka betreft waren dat praatjes voor mensen die geen keus hadden. Of voor mensen die geen spijt wilden hebben van de manier waarop ze het leven tot nog toe hadden geleefd.

Blanka had zich nooit echt prettig gevoeld als dochter van een koopman. Ze hield niet van werk dat zich dag in, dag uit herhaalde, of van het nietszeggende gebabbel van andere mensen. Kinderen krijgen interesseerde haar niet, en ze was evenmin nederig en buigzaam. Het zou misschien

niet makkelijk worden, maar ze was van plan zelf te bepalen hoe ze leefde. En een huwelijk, met de talloze verplichtingen die het bestieren van een groot huishouden met zich meebracht, maakte geen deel uit van haar plannen - en kinderen al helemaal niet.

Het gezin van koopman Matthias Berger had al veel nare dingen meegemaakt, zowel in de liefde als financieel. Matthias' Finse echtgenote, de aristocratische Anna Catharina von Wijk, liet in 1598 bij de geboorte van haar vierde kind het leven. De baby, die Andreas was gedoopt, overleed enkele uren later. Hoewel het leven altijd onzeker was en er in elk gezin wel kinderen overleden, was het of Matthias Berger na de dood van zijn vrouw en zoontjes alle energie had verloren. Zijn dochters, Dorothea en Blanka, waren gelukkig wel gezond. Dorothea had een zachtmoedig karakter en een bekoorlijk uiterlijk en was daarom graag gezien in de stad. Maar wat de meisjes ook deden, hun vader slaagde er niet in zijn levenslust te hervinden. Het handelshuis dat voorheen zo vaardig werd geleid, bleef alleen overeind dankzij oude zakenrelaties en de inzet van Bergers uitstekende koopmans-knecht, *Stellvertreter* Tiidrik Kempe. Er wordt beweerd dat de tijd alle wonden heelt, maar dat gold niet voor Matthias Berger. Naarmate de jaren verstreken werden zijn zinnen en zijn voetstappen korter, en hij bracht steeds meer tijd in stilte door, starend naar het haardvuur.

Het kwam als een grote verrassing toen Bergers handelspartner Karl Johann Krause, een aristocraat uit Lübeck, begin augustus 1606 in Reval arriveerde. Hanzekooplieden reisden zelden mee met hun handelswaar, tenzij er nieuwe zakenrelaties moesten worden aangeknoopt, over belangrijke overeenkomsten moest worden onderhandeld of hoge schulden moesten worden geïnd. En ook dan werd er meestal een bediende ingeschakeld. Maar Karl Johann Krause was niet om die redenen naar Reval gekomen; hij had tegen

Matthias Berger gezegd dat hij zelf ook niet wist waarom hij aan de uitputtende zeereis naar de noordoostelijke uithoek van de Oostzee was begonnen. Hij zei dat hij rusteloos was geweest en in een opwelling had besloten op reis te gaan. Pas toen hij bij zijn handelspartner thuis de engelachtige, blonde en verlegen glimlachende Dorothea ontmoette, wist hij waarom hij hierheen was gekomen.

Karl Johann Krause had gezegd dat hij een verstandig man was, dat hij beter kon rekenen dan converseren en dat hij geen tijd verspilde aan dingen waar je op de lange termijn niets aan had. Hij wist, zo zei hij, dat hij de reputatie had een kil man te zijn, maar dat kwam hem prima uit. Krause was een jaar of tien jonger dan Berger maar ze waren al even lang weduwnaar. Ook Krause had twee dochters, Agnes en Gisela, die allebei al getrouwd waren. Krauses huishouden in Lübeck werd bestierd door zijn moeder, de weduwe Ursula Leinenweber.

De onderhandelingen over de huwelijksvereenkomst werden in recordtijd afgesloten, met behulp van sterk bier en de gildedeken van het grootste gilde van Reval. Er was dan ook haast geboden, want de heer Krause wilde zijn bruid meenemen naar Lübeck voordat de zee dichtvroor. Bovendien was het najaar de beste tijd om feest te vieren, aangezien de pakhuizen dan tot de nok toe gevuld waren met de nieuwe oogst. Toch hadden sommige bruiloftsgasten hun wenkbrauwen opgetrokken toen het ene dure gerecht na het andere werd geserveerd; ook was er geen gebrek aan goed bier en rijnwijn. Alle gasten konden rekenen, en de meeste wisten dat Matthias Berger geen geld had voor zo'n duur feest.

★★★

Het was een lange dag voor alle betrokkenen. De genodigden zaten nu voor de tweede keer die dag aan de dis; want zoals gebruikelijk waren de bruiloftsgasten na de avonddienst

in de kerk teruggekeerd naar de feestzaal, waar de gelukkige vader van de bruid nog meer lekkernijen liet serveren. De herfstavond ging over in de nacht. Er viel al urenlang geen licht meer binnen door de ramen.

De bruiloft was in de luidruchtigste fase aanbeland, waarin het onduidelijk was of de gasten elkaar überhaupt nog konden verstaan.

Ineens merkte Blanka dat er iemand achter haar stond. Een nerveus ogend meisje in een bruine jurk met een wit schort ervoor was bezig de moed te verzamelen om Blanka aan te spreken.

‘Wat is er, Liis?’ zei Blanka toen ze het dienstmeisje herkende. Hoewel Liis vlak achter haar stond, moest ze haar stem verheffen om gehoord te kunnen worden.

‘*Fru* Barbara is nodig in de keuken. Heel snel!’ Liis schreeuwde bijna, en haar ogen gingen heen weer tussen Blanka en het achterhoofd van mevrouw Schulte.

‘Wat kraam je nou voor onzin uit? *Fru* Barbara is te gast hier. Wat kan er nou aan de hand zijn in de keuken dat er een bruiloftsgast moet komen opdraven, terwijl de feestelijkheden nog aan de gang zijn?’ schreeuwde Blanka terug. Het gedrag van de dienstmeid ergerde haar.

Mevrouw Barbara had de woordenwisseling gehoord en leek zich minder te verbazen dan Blanka.

‘Zeg eens wat er aan de hand is, meisje,’ zei ze vriendelijk, en ze gebaarde dat Liis dichterbij moest komen.

Op dat moment begonnen de muzikanten weer te spelen, zodat Liis zich zo dicht naar mevrouw toe moest buigen dat haar lippen bijna haar oor raakten.

Blanka kon er geen woord van verstaan in het lawaai, maar het moest om iets ernstigs gaan, want mevrouw Barbara keek ineens strak en serieus voor zich uit. Vervolgens zei ze iets tegen Liis. De dienstmeid ging weer rechtop staan, knikte, maakte een kniebuiging en liep toen snel terug naar de dubbele deuren van de feestzaal. Blanka wist niet wat ze ervan

moest denken. Mevrouw Barbara zag haar verbaasde gezicht.

‘Iemand van huize Berger heeft iets vervelends meege-
maakt,’ begon ze. ‘Iets van dien aard dat het beter is om je
vader er niet vanavond mee lastig te vallen.’

Blanka slikte. Als iemand op zo’n toon sprak, ging het
meestal om iets als een ziekte. Dat zou niet best zijn.

‘Als het om huize Berger gaat, fru Barbara, waarom wilde
Liis dan uitgerekend met u spreken?’

Mevrouw Barbara wekte niet langer de indruk dronken
te zijn. Blanka zag dat ze haar best deed zo min mogelijk de
aandacht te trekken van hun tafelgenoten. Wat was er nou
eigenlijk aan de hand?

‘Omdat het om een... vrouwenkwestie gaat. En omdat
ik ervaring heb met dit soort voorvallen,’ antwoordde me-
vrouw.

‘Ik zal het je vertellen als je belooft dat je nog niets tegen
je vader zegt. Dorothea’s huwelijk is pas rechtsgeldig als ze
de nacht in het bed van haar echtgenoot heeft doorgebracht,
dat weet je. Dit huwelijk is van groot belang voor je va-
der. Het voorval dat heeft plaatsgevonden kan onenigheid
veroorzaken tussen je vader en Karl Johann Krause. Al je
vaders inspanningen, al het geld dat hij aan deze bruiloft
heeft besteed, zouden voor niets zijn als er geen verbond
tot stand komt. Beloof me dus dat je niets zegt,’ benadrukte
mevrouw Barbara.

Zo te horen was de wijn haar wel degelijk naar het hoofd
gestegen.

‘Dat belooft ik u, fru Barbara. Al kan ik niets bedenken
wat er in een *keuken* aan de hand kan zijn dat een wig zou
kunnen drijven tussen mijn vader en de heer Krause,’ ant-
woordde Blanka.

De ongewoon vrolijke, door wijn en warmte rood aan-
gelopen schoonvader en de tevreden ogende bruidegom
zaten aan de hoofdtafel en gingen volledig in elkaar op. De
bruid, die naast de in vol ornaat gestoken heren piepklein

oogde, zat zwijgend op haar stoel, bleker dan ooit. Ze hield zich een beetje afzijdig, en als je goed keek, leek het wel of ze onderuitgezakt zat.

Mevrouw Barbara slaakte een zucht. ‘Een man die deel uitmaakt van Krauses reisgezelschap, Peter Krüger, heeft zich vergrepen aan het dienstmeisje van je zus, Margareta.’

‘Zich vergrepen? Heeft Margo gevochten?’

‘Erger nog. Jouw dienstmeisje Liis vertelde dat Krüger Margareta in het gezicht heeft geslagen, haar probeerde te wurgen en haar heeft onteerd. Dit staat vast. Krüger werd daarnet betrapt, terwijl hij Margareta mishandelde op de binnenplaats van het gildehuis. De dienstmeiden probeerden hem in de kraag te vatten, maar Krüger zag kans weg te rennen voordat de knechten ter plaatse waren. Margareta is naar binnen gebracht.’

Mevrouw Barbara zweeg even.

‘Ontering is een ernstig misdrijf waarvoor men zelfs ter dood kan worden veroordeeld. Als de zaak voor het gerecht wordt gebracht. En dat heeft alleen zin als er ooggetuigen zijn. Maar de vrouwen die het overkomt, worden vaak niet geloofd. De rechters kunnen beslissen dat de vrouw zelf schuldig is aan het voorval.’

Mevrouw Barbara sprak kalm, alsof ze de inventaris van haar pakhuizen opsomde. De feestelijkheden om hen heen waren naar de achtergrond verdwenen.

‘De zaak wordt bemoeilijkt door het feit dat de families Krause en Berger zojuist een verbond hebben gesloten. Niemand heeft er baat bij als deze kwestie in de openbaarheid wordt afgewikkeld. De vrouw wordt nogmaals vernederd als mensen allerlei onzin over haar gaan vertellen, en de schuldige ontkent altijd. Liis heeft er goed aan gedaan om naar mij toe te komen,’ vervolgde mevrouw met een ernstig gezicht. Ze wachtte af welke uitwerking haar woorden hadden.

Blanka voelde dat ze bleek wegtrok.

‘Begrijp je nu waarom je vader morgenochtend pas op

de hoogte mag worden gebracht? De heer Krause is verantwoordelijk voor Peter Krüger, en Krügers gedrag is uiterst respectloos ten aanzien van de familie van de bruid. Als dit openbaar werd, zouden je vader en de echtgenoot van je zus noodgedwongen tegenover elkaar komen te staan. Om te voorkomen dat de zaak nog ingewikkelder wordt, moet het huwelijk eerst geconsumeerd worden. Daarna kunnen we pas over het lot van jullie dienstmeisje nadenken.'

Het werd Blanka koud om het hart. Ze was van kleins af aan gewaarschuwd voor het barbaarse gedrag van onbekende mannen, maar zichzelf, haar zus en hun bedienden waren altijd beschermd geweest door de vier muren van hun huis en de constante aanwezigheid van mensen die ze kenden. Ze waren nu op een steenworp afstand van hun huis. Margo had op de binnenplaats van het gildehuis een karweitje uitgevoerd; misschien bracht ze etensresten naar de mesthoop of wilde ze water halen, dingen die ook de andere dienstmeisjes vast tientallen keren per dag deden. Blanka kon het niet bevatten. Peter Krüger was geen vreemdeling; hij was wekenlang te gast geweest bij de Bergers thuis, had bij de familie aan tafel gezeten tijdens het avondeten, net als de rest van het reisgezelschap. Blanka zelf zou ook niet op haar hoede zijn geweest voor hem. En ze beseftte dat mevrouw Barbara haar familie wilde beschermen en wilde voorkomen dat de schande nog groter werd.

'Fru Barbara, als u er niets op tegen hebt, zou ik graag naar de keuken gaan om te zien hoe het met Margareta gaat. En wellicht is het nodig om onze bedienden te kalmeren,' zei ze.

Er kwam een lichte glimlach over het gezicht van mevrouw. En wat dan nog, als ik als een vroegrijpe wijsneus klink, bedacht Blanka. Er stond te veel op het spel nu.

'Iedere vrouw krijgt vroeg of laat te maken met gewelddadig gedrag van mannen, of met een vrouw die slachtoffer is van geweld. Misschien is het goed als je er alvast aan went,' zei mevrouw. 'Ga maar naar Margareta toe, maar zorg

ervoor dat niemand het merkt. En kom zo snel mogelijk terug, zodat niemand zich afvraagt waar je bent.’

Blanka knikte plechtig. In een opwelling pakte ze een paar marsepeinballetjes van de schaal op tafel en stak die in haar beursje. De keukenbedienden proefden vast alle gerechten voordat die de zaal in werden gebracht, maar dit soort peperdure zoetigheden werd zorgvuldig geteld.

Ze stond rustig op en liep met haar blik omlaag gericht de feestzaal uit, naar de stenen trap rechts die naar de keuken voerde. Hoewel het schokkend nieuws was geweest, was ze toch ook nieuwsgierig. Margareta - of Margo, zoals ze in huize Berger werd genoemd - zou samen met Dorothea naar Lübeck verhuizen. Dorothea zag vreselijk op tegen het leven in een nieuwe stad en haar rol als schoondochter van een invloedrijke familie, en om haar te bemoedigen had haar vader beloofd dat ze haar vertrouwde dienstmeisje mocht meenemen. Zolang Blanka zich kon herinneren, werkte Margo al bij de Bergers; ze was als klein meisje bij hen gekomen en samen met Dorothea en Blanka opgegroeid. Hun moeder Anna Catharina had het haveloze kind alleen maar in dienst genomen omdat ze uit dezelfde streek kwam als zij, uit Karelië, ten noorden van de Finse Golf. Moeder had gezegd dat ze door de manier waarop het meisje sprak aan haar kindertijd moest terugdenken. Dat vond Blanka vreemd, want moeder sprak altijd Zweeds met haar dochters, omdat ze die taal zelf ook had gesproken thuis. Het Karelische dialect van Margo leek veel op de Estse taal, maar toch waren ze niet hetzelfde.

Hoewel ze jarenlang in dezelfde kamer hadden geslapen, wist Blanka eigenlijk maar weinig over Margo. Een mooi meisje, dat werd er steeds weer beweerd. Een dikke, roodbruine vlecht en alerte blauwe ogen die ook dingen zagen die ze misschien liever niet hadden gezien.

Toen Blanka in haar dure feestkleding in de keuken verscheen, keken de dienstmeisjes die vlak bij de deur aan het werk waren even op en knikten. De meeste anderen gingen echter gewoon verder met hun werkzaamheden. Natuurlijk wist iedereen al wat er op de binnenplaats was gebeurd. Blanka weifelde even, maar ging toen toch op zoek naar Margo, die op een bankje helemaal achter in de keuken zat. Margo kneep haar ogen dicht en had haar armen om zich heen gevouwen alsof ze het koud had. Naast haar zat een oudere vrouw; vast een van de dienstmeiden die speciaal voor het bruiloftsfeest waren aangesteld. Ze streelde Margo over de rug en sprak haar sussend toe. Hoewel het in de keuken stukken donkerder was dan in de feestzaal boven, kon Blanka toch een aantal blauwrode, pijnlijk ogende plekken in Margo's hals zien. Ook boven haar linkerooghoek zat een grote wond. Het bloed was blijkbaar al weggewassen, maar het oog zou morgenochtend gegarandeerd dichtzitten. Haar donkergroene wollen rok was gescheurd, vanaf de zoom een flink eind naar boven. Bovendien was hij vies geworden, alsof hij door de modder op de binnenplaats was gerold. Hetzelfde gold voor de onderrok die eronder vandaan piepte. Toen de oudere dienstmeid Blanka zag stond ze op; ze maakte een kniebuiging, gaf de tinnen beker die ze vasthield aan Blanka en ging toen weer aan het werk. In de beker zat bier. Zo te zien had Margo geweigerd iets te drinken.

Een golf van schaamte overspoelde Blanka. Het was natuurlijk ook een beschamende kwestie; er was een veelvoud aan zonden begaan. Maar Blanka schaamde zich nog het meest over zichzelf: daarnet nog was haar grootste ergernis geweest dat de vrouw naast haar aan tafel zo opdringerig deed. Terwijl Margo iets vreselijks had meegemaakt, stond Blanka hier nog net zo ongeschonden als toen ze vanochtend was opgestaan.

Blanka dwong zichzelf om naast Margo op het smalle

bankje te gaan zitten. Margo opende haar ogen, maar toen ze Blanka zag, deed ze ze meteen weer dicht. Haar gezicht vertrok; ze huilde zonder een kink te geven en er liep geen enkele traan over haar gezicht.

‘Heeft uw zus, ik bedoel fru Dorothea, al gehoord wat voor ongeluk ik over mezelf heb afgeroepen? Die man zei dat ik nu wel lang genoeg naar hem had zitten lonken en dat ik kreeg waar ik om gevraagd had!’ riep ze uit. ‘Maar dat klopt niet, echt niet! Ik heb geen extra aandacht aan hem geschonken. Ze zien er sowieso allemaal hetzelfde uit en ik heb helemaal niemand verleid, Christus weet dat ik niemand heb verleid!’ Margo begon steeds luider te praten. ‘U gelooft me toch, jungfer Blanka? Ik heb die man geen enkele aanleiding gegeven om mij aan te raken!’

Blanka wist niet wat ze moest antwoorden. Ze had maar heel weinig ervaring met lonken en verleiden, of met mannen in het algemeen. Dat waren geen onderwerpen waarin ze geïnteresseerd was. Wel wist ze dat de dominee vaak preekte over vleselijke lusten en de onzuivere menselijke geest, en dan met name over de erfzonde van Eva. Het was vast niet zonder reden dat hij daar zo vaak over sprak. Toch had Blanka altijd gedacht dat mensen ervoor kozen een zonde te begaan, dat het niet iets was wat hun zonder het te willen overkwam. Maar het was een feit dat Margo wild en goedlachs was en dat veel mannen naar haar keken wanneer ze met opgeheven hoofd door de stad liep. Toch kon Blanka zich niet herinneren dat Margo ooit naar een knecht had gegiecheld, wat andere dienstmeisjes wel deden, laat staan dat ze bepaalde gasten van het huis Berger meer begunstigde dan andere. Integendeel. Zowel Karin Talu, de eerste dienstmeid van de Bergers, als Kadri Laanesaar, de weduwe van specerijenhandelaar Bollmann, had vaak gezegd dat Margo een deugdelijk meisje was en dat ze meer verstand in haar hoofd had dan menig volwassen man.

‘Het maakt niet uit wat ik geloof of niet geloof,’ mompelde

ze, 'want hoe het ook zij, dit is een zonde en het is verkeerd.'

Margo was gekwetst. Blanka probeerde zich beter uit te drukken.

'Ik weet dat het niet jouw schuld is wat er is gebeurd. Ik heb niets tegen mijn zus gezegd. Barbara Schulte vindt dat we zelfs niets tegen mijn vader mogen zeggen voordat het huwelijk is geconsummeerd. Mevrouw is bang dat er anders ruzie ontstaat tussen de families Berger en Krause en dat het huwelijk dan niet doorgaat. Dat begrijp je toch wel?' Blanka probeerde zo zachtjes te praten dat niemand het kon horen. Door niet om de hete brij heen te draaien hoopte ze Margo over te halen om geen ruchtbaarheid aan de zaak te geven, voordat vader had besloten wat er gedaan moest worden.

Margo liet haar schouders hangen, drukte haar voorhoofd tegen haar knieën en leek te huilen. Een paar dienstmeisjes die langsliepen keken vragend hun kant op. Blanka had precies gedaan wat ze mevrouw Barbara had beloofd, maar toch had ze het nare gevoel dat het niet helemaal goed was gegaan. De stemming in de keuken was bedrukt. Namen de bedienden haar iets kwalijk?

Ze bood Margo de beker met bier aan en toen Margo die afsloeg, haalde ze de marsepeinballetjes uit haar beursje. Ook die wilde Margo niet hebben. Ze heeft pijn, besefte Blanka, er moet een genezeres komen. Mevrouw Kadri, ze moest onmiddellijk mevrouw Kadri halen! Blijkbaar had ze zelf ook te veel rijnwijn gedronken, aangezien het zo lang had geduurd voordat ze besefte wat ze moest doen. Ze raakte Margo voorzichtig aan, blij dat ze nu een goede reden had om weg te gaan uit de keuken, en ze fluisterde: 'Ik ga fru Kadri halen, die kan naar je kijken en weet vast hoe ze je kan helpen.'

Nu hief Margo haar hoofd op.

'Fru Kadri. Ja. U vertelt haar toch heel precies wat er is gebeurd? Vertel haar dat ik geen kind wil!'

Blanka stond op en haastte zich dwars door de grote keuken terug naar de trap. Ze werd nu door nieuwe zorgen gekweld. Was het een zonde om de komst van een kind tegen te houden als de vrouw zich niet vrijwillig aan de man had gegeven? Het was een lastige vraag, en Blanka kon er alleen maar op vertrouwen dat mevrouw Kadri wel wist wat goed en wat fout was. Zelf moest ze nu zo snel mogelijk terug naar het feest, maar eerst moest ze een van Bergers knechten opdragen om mevrouw Kadri te halen. Net op het moment dat ze de laatste trede van de steile stenen wenteltrap had bereikt en de hal van het gildehuis wilde betreden, kwam haar vader de feestzaal uit gestormd, buiten zinnen van bezorgdheid.

‘Waar kom jij vandaan?’ vroeg hij in het voorbijgaan aan Blanka.

Zonder een antwoord af te wachten riep hij in loop-
pas door naar de hoofdingang: ‘Hans, Jaak! Nu is er haast
geboden!’

OP DE OOSTZEE VECHT EEN JONGE VROUW VOOR HAAR VRIJHEID

Estland, 1606. Wanneer Blanka's zus vlak voor haar huwelijk overlijdt, dreigt haar familie bankroet te raken. Er is maar één uitweg: Blanka moet haar plaats innemen en trouwen met de rijke koopman die voor haar zus bestemd was. Tegen haar wil vertrekt ze per schip naar Lübeck, een onbekende toekomst tegemoet.

Maar de reis voert allesbehalve door rustig vaarwater. Blanka en haar dienstmeisje vallen in handen van kapers en worden vastgehouden op Gotland. Tijdens haar gevangenschap ontmoet ze de jonge soldaat Erik Torn, die haar leven voorgoed zal veranderen. Ver van huis besluit Blanka het roer zélf in handen te nemen en te vechten voor haar eigen geluk.

De smaragd en het zout is een indrukwekkend verhaal over liefde, loyaliteit en de moed om je eigen lot te kiezen.

ULLA RASK woont in Finland. *De smaragd en het zout* is het eerste deel in haar meeslepende serie *Dochter van de Koude Zee* en verschijnt in zes talen.

WWW.UITGEVERIJMOZAIEK.NL

ISBN 978-90-239-6430-8

9 789023 964308

NUR 302

 **UITGEVERIJ
MOZAIËK**